

Kršćanska molitva

Ema VESELY

Kongregacija za nauk vjere izradila je dokument *Pismo biskupima katoličke crkve o nekim vidicima kršćanske meditacije*. Potpisao ga je kardinal Joseph Ratzinger, pročelnik Kongregacije, a odobrio Sveti Otac. Službeno nosi nadnevak 15. listopada, Blagdan Svete Terezije Velike, a javnosti je bio prikazan 14. prosinca 1989. U talijanskom prijevodu ima 25 stranica teksta, podijeljena u sedam kratkih poglavlja.

Ovaj prikaz počinje osvrtom na sadržaj dokumenta, prema njegovim poglavljima, a zatim se zadržava na onim problemima na koje je upozorio: na prodor i širenje istočnih meditacijskih tehnika na Zapadu, na mogućnost da se zanemari kršćanska molitvena tradicija i originalni put sjedinjenja s Bogom, koji je za kršćane svojim životom, smrću i uskrsnućem zacrtao Isus Krist. Prikaz značenja i poimanja kršćanske molitve te usporedba s meditacijskim sistemima joge i zena mogu dati odgovor na mnoga pitanja.

O ČEMU GOVORI DOKUMENT

U ovo naše vrijeme mnogi kršćani žele naučiti moliti; zapaža se određeno probudeno zanimanje za kršćansku meditaciju. Današnja kultura i duhovni nemir suvremenog života potiču mnoge osobe da potraže unutarnji mir i psihičku ravnotežu u meditacijskim tehnikama koje su daleke kršćanskoj predaji. Među katolicima se šire načini meditiranja vezani za istočne religije, hinduizam i budizam. Postavlja se pitanje: može li se kršćanska molitva obogatiti nekršćanskim meditacijskim metodama i kakvu vrijednost one mogu imati za kršćane. Da bi se na to pitanje moglo odgovoriti, valja proučiti prirodu kršćanske molitve. Tada će se vidjeti da li je i kako moguće takvo obogaćenje. Kršćansku molitvu određuje struktura kršćanske vjere. Ona je susret dviju sloboda, neizmjerne Božje s ograničenom čovjekovom slobodom, osobni je intimni i duboki dijalog čovjeka i Boga (I, 1-3).

U drugom poglavlju s naslovom »Kršćanska molitva u svjetlu Objave« naglašena je ovisnost prirode kršćanske molitve o kršćanskoj vjeri. Stari i Novi Zavjet usmjereni su prema Kristu, toj konačnoj punini Božje samobjave. Riječima, djelima, mukom i uskrsnućem Krist je objavio dubinu Božje ljubavi. Objava i molitva usko su povezane. Crkva preporučuje Sveto Pismo kao izvor kršćanske molitve. S pomoću molitve može se otkriti njegov smisao, razviti razgovor s Bogom, sve do uključenja u trojstveni Božji život, pri čemu pomaže Duh Sveti, poslan u srce vjernika (II, 4–7).

»Pogrešni način molitve« naslov je trećega poglavlja, koje razlaže o tome kako je već u prvim kršćanskim stoljećima bilo zastranjenja u molitvi. Zanemariivši Kristov život na zemlji, molitelji su težili za uzvišenom »gnostičkom« spoznajom ili pak za posebnim psihičkim doživljajima božanskog. Zato su već Crkveni Oci naglasili da je milost uliveni Božji dar, a sigurni znak plodne kršćanske molitve nije uzvišenost spoznaje, iskustvo božanskoga, psihički doživljaj, već kršćanska ljubav. Sjedinjenje se duše s Bogom odvija u sakramentima. Isto vrijedi za kršćane koji danas prakticiraju istočne načine molitve, tražeći put unutaršnjeg oslobođenja i zajedništva s Bogom, zanemarujući ovozemaljsko i osjetno u želji da urone u božansko mimo Krista i njegova puta kojim nas želi povesti Ocu. Kristov put je dar, a ne prirodna psihologija. Kršćanska meditacija nalazi božansku dubinu u Božjim spasenjskim djelima, u Kristu, Utjelovljenoj Riječi, koja se objavila u ljudsko-zemaljskoj dimenziji (II, 8–12).

U četvrtom poglavlju s naslovom »Kršćanski put sjedinjenja s Bogom« naglašeno je da čovjek uvijek ostaje stvor, i onda kada je intimno povezan s Bogom. Ni u najuzvišenijim stanjima milosti ne može nestati u Bogu od kojega se razlikuje. Krist svojim darovima omogućava kršćaninu da po Euharistiji i drugim sakramentima ima udjel u njegovoj prirodi. On pritom ne ukida ljudsku stvorenu prirodu u kojoj i on participira svojim utjelovljenjem. Kad je riječ o sjedinjenju, kršćaninu je Krist i njegov život primjer i put kojim treba krenuti. Isus moli u osami. No on boravi i među ljudima. Nadasve se pokorava Očevoj volji. Vodimo li računa o svemu tome, vidimo da se u kršćanskoj stvarnosti ispunjavaju težnje prisutne u drugim religijama: stvoren na Božju sliku i priliku, čovjek u Isusu Kristu sudjeluje u Božjoj prirodi, ulazi u trojstveni Božji život, a da pritom ne gubi svoj identitet. Božja smo djeca u Sinu Božjemu, a sjedinjenje s Bogom ostvaruje se u ljubavi, ispunjavanju volje Božje, radu za bližnje. Osobni stvoreni »ja« ne nestaje u moru Apsolutnoga (IV, 13–15).

»Metodološka pitanja« naslov je petoga poglavlja, u kojemu su uspoređena shvaćanja triju stupnjeva kršćanskoga života savršenosti (očišćenja, prosvjetljenja i sjedinjenja) s poimanjem u istočnim meditacijskim tehnikama. U težnji za istinom i ljubavlju Evandjelje traži moralno očišćenje od sebičnosti, koja priječi prihvaćanje volje Božje. Odričući se od samoga sebe, čovjek postaje slobodan da ostvari ono što Bog želi. To je određena »praznina«, ali on u kršćanstvu ne znači nadvijanje nad sebe, zaustavljanje

na sebi, nego otvaranje Bogu. Nakon očišćenja dolazi prosvjetljenje, koje se razlikuje od onih rasvjetljenja koja se mogu dogoditi izvan kršćanstva. Kršćanina prije svega u sakramentu krštenja prosvjetljuje Otac u Sinu po Duhu Svetome. Kršćansko prosvjetljenje ne zanemaruje vjerske istine, već nastoji što bolje razumjeti Objavu utjelovljenog, raspetog i uskrslog Sina Božjega. Nakon očišćenja i prosvjetljenja Bog može kršćaninu koji moli podijeliti dar sjedinjenja, koje isto tako nije plod tehnike ni uvježbavanja. Kršćaninu su objektivni početak sjedinjenja sakramenti, napose krštenje i Euharistija. Na tom temelju, po posebnoj milosti Duha, molitelj može biti pozvan na mistične doživljaje, kao što se to događa svecima, utemeljiteljima nekih zajednica. Kršćanska mistika razlikuje darove Duha Svetoga i karizme. Premda ih je teško jasno razlikovati, drži se da darove Duha može primiti svaki kršćanin koji revno proživljava vjeru, nadu i ljubav te ozbiljno provodi askezu. On može doživjeti Boga i sadržaj vjere. Karizme su pak dane od Boga za Crkvu, za gradbu Mističnog Tijela. Budući da je molitva osobna, i Bog svoje milosti molitvenog značaja daje svakoj osobi pojedinačno. Budući da je čovjek stvor, može se pouzdati samo u milost, a ne može svoj način približavanja Bogu temeljiti na nekoj tehnici u pravom smislu riječi. Kršćanska mistika nema ništa zajedničkog s tehnikom, jer je dar Božji po Kristu u Duhu Svetome i ne može se postići nastojanjem. No upute istočnih meditacijskih načina ne treba prezirati. Od njih se može preuzeti ono što je korisno, ne zaboravljajući kršćansko poimanje molitve, njezinu logiku i zahtjeve (V, 16–25).

Šesto poglavlje s naslovom »Psihofizičke tjelesne metode« razlaže utjecaj tjelesnog stava na sabranost i spremnost duha. U molitvi cijela osoba ulazi u vezu s Bogom, pa zato i tijelo mora biti u položaju i stavu sabranosti, koji simbolički izražava molitvu. Osim što napominje da se imaju izbjeći pretjerivanja i jednostranosti, dokument govori da neki elementi istočnih meditacijskih tehnika olakšavaju sabranost, te mogu biti korisni ako su prilagođeni kršćanskoj molitvi. No nekim se vježbama istočnih meditacijskih načina može automatski postići osjećaj mira, duhovno blagostanje, proizvesti fenomen svjetla i boja. Bilo bi pogrešno držati ih mističnim iskustvom i darovima Duha Svetoga, pogotovo ako molitelj nije na moralnoj visini. Postoji opasnost da sve završi u duhovnoj šizofreniji, psihičkim i moralnim poremećajima i kultu tijela. To ipak ne znači da istočni načini molitve »ne bi mogli biti prikladno sredstvo za pomoć molitelju da i usred vanjskih briga bude iznutra pred Bogom opušten« (VI, 28). Na kraju dokument napominje da se sjedinjenje s Bogom, duhovna budnost i ona »neprestana molitva« ne prekidaju kad se ispunja volja Božja pomaganjem bližnjemu (VI, 26–28).

U posljednjem, sedmom poglavlju dokumenta vjerniku se preporučuje da u raznolikosti i bogatstvu molitve traži svoj put, vlastit način molitve, ne prema osobnom ukusu, već puštajući da ga Duh Sveti preko Krista vodi Ocu. Tko god ozbiljno moli, doživljava kušnje. No valja ustrajati, biti

vjeran Bogu i bez molitvenih utjeha, pogotovo ako molitelj ne traži sebe već Boga (VII, 29–31).

OBOGATITI SE ISKUSTVOM ISTOKA?

Transcendentalnu meditaciju primjenjuju danas čak i poslovni ljudi na Istoku i Zapadu, od Japana do SAD i Europe, a služi im za razvijanje koncentracije, kreativnosti, razbijanje radne monotonije i dubok odmor. Posljednjih desetljeća posegli su i kršćani za meditacijskim tehnikama joge i zena, rečeno je na konferenciji za novinare prigodom predstavljanja dokumenta. U ovim se tehnikama vidi lijek za oslobađanje od dnevnog stresa, za postizavanje unutarnjeg mira pa se jogu i zen nastoji uvesti u kršćanstvo. Nisu izneseni podaci o proširenosti istočnih tehnika po katoličkim samostanima — spomenuto je samo da ima redovničkih zajednica odnosno duhovnih središta u kojima se prakticiraju istočne meditacije, te da je ta pojava raširena u Njemačkoj, pa i u Italiji. Nakon toga je dnevni tisak prikazao dokument Kongregacije kao opomenu: Crkva ne želi santonne, koji prekriženih nogu gasc u sebi svaku želju, duše izgubljene u neodređenom bezdanu božanstva.

Problem međutim nije jednostavan. Iz mnogih se sredina čuje, da su na Zapadu zanemareni molitveni život i meditacija, pa nema neke molitvene metode na koju bi se početnici oslonili. Kršćani prakticiraju različite pobožnosti, u Crkvi ima mnogo velikih svečanosti, a malo molitve, mnogo teoloških rasprava, pa i brbljanja, a premalo šutnje. U posljednja dva stoljeća meditacija je na Zapadu pretvorena u vježbu mozga, premalo prožima osobu te zato toliki kršćani, svećenici i redovnici u emotivnim krizama brzo okreću leđa uvjerenjima koja zapravo molitvom nisu prožela cijelo njihovo biće. Nakon Koncila mnogo je toga obnovljeno, ali gotovo ništa na području molitve, pa neki vjernici nisu zadovoljni starim molitvenim oblicima: Krunicom, Križnim putom, Deveticama. Počeli su tražiti pomoć u istočnim načinima meditiranja, žele dosadašnje pobožnosti zamijeniti jednostavnom i pristupačnom meditacijom, smatrajući to ujedno nekom vrstom dijaloga s Istokom. Ne sviđa im se molitveni sustav velikih kršćanskih redova, već svima dostupni način meditiranja, koji može naučiti i laik, donedavno prepušten samo Krunici. Kao što svi sudjeluju u liturgiji, tako bi i kontemplacija trebalo da se učini pristupačna svima, rušeći zid koji pučku pobožnost i kršćanstvo dijeli od molitvenog svijeta velikih redovničkih zajednica¹.

Kršćanstvo je nastalo u židovskoj sredini, kasnije se obogatilo grčkim i latinskim elementima. Moglo bi, dakle biti otvoreno i bogatstvu Istoka, to više što je pozvano istinu promatrati očima svih kultura. Sveti je Toma uveo u kršćanstvo aristotelizam. Ne bi li se tako iz istočnih kultura mogle

1 W. JOHNSTON, *Lo zen cristiano*, Coines Edizioni, Rim 1974, str. 17, 48–49, 63–64.

preuzeti neke perspektive koje bi dale novu snagu kršćanskoj molitvi? Istok nudi svoju trotisučljetnu tradiciju meditiranja, praktične i konkretne upute, tehniku koncentracije i ostvarenja duboke šutnje, traži ozbiljnu askezu, a ne tek odricanje od alkohola i duhana. Tako se proširilo uvjerenje da bi mnogim vjernicima istočne metode moglo pomoći da nauče savršenu koncentraciju, a redovničke bi zajednice postale mjesta na kojima se uče molitva, meditacija i kontemplacija, umjesto da njihovi članovi rade ono što i drugi, da organiziraju susrete, tombole i marševe. Ti kontemplativci po zanimanju mogli bi ponovno otkriti svoju mističnu predaju, obogatiti je duhovnim intuicijama Istoka i pomoći mladima u približavanju Bogu. Prakticirane u kršćanskome ozračju, okružene liturgijom, istočne meditacijske tehnike mogu ljudima pomoći da postignu radosnu metanoju i postati način približavanja Bogu. Nakon sumnjivog i štetnog iskustva s lažnom mistikom, na Zapadu je prevladao racionalni stil molitve, bliži razumskom raščlanjivanju nego kontemplaciji, a na svaku mistiku gleda se krajnje oprezno. Tako se otišlo u krajnost, pa je među svećenstvom i redovništvom rašireno neznanje o molitvi. Čak se po novicijatima i sjemeništima premalo njeguje molitva, poneki put je duhovni život zanemaren, a manje je i zanimanje za duhovne vježbe.²

ŠTO JE MOLITVA?

Uz žrtvu, molitva je glavni bogoštovani čin³. Susrećemo je u svim religijama, samo se sadržaj pojma molitve mijenja, ovisno o načinu i sadržaju, prema poimanju Boga i čovjeka te njihova odnosa. Kontekst određuje pravo značenje molitve.⁴

Molitva je, dakle obilježje religije. Magija ne moli, nego zapovijeda; ne zaziva, već pokušava prisiliti. Primitivnim je religijama važno ime božanstva. Imenom se nad njime može vladati. Važna je točna formula molitve, jer ima opčinjavajući značaj, ponavljanjem se umara božanstvo dok ne usliši molitelja. Uzvišene religije gube magijski karakter, a molitva postaje ponizna molba, zahvala. Molitva odražava poimanje Boga i čovjeka: tako je muslimanska molitva hvala i adoracija, ispovijest Alahove veličine, vlastite podložnosti, prožeta strahom pred Bogom, nema familijarnosti, Bog je Gospodin, apsolutni čovjekov Gospodar, beskrajno udaljen, a čovjek je njegov sluga, koji se može jedino nadati da mu Gospodar bude milostiv i milosrdan. Nije mu Otkupitelj, a zajedništvo i dijalog nisu mogući. Kuran tek dvaput spominje Božju ljubav. U istočnim je religijama pitanje o moli-

2 W. JOHNSTON, *nav. djel.* str. 24–30, 61–66, 128.

3 F. WULF, »Preghiera«, u *Dizionario Teologico*, II. knjiga Queriniana, Brescia 1967, str. 709.

4 B. HÄRING, »Preghiera«, u *Nuovo Dizionario di spiritualità*, Edizioni Paoline, Torino 1982, str. 1260–1271; G. MOIOLI, »Preghiera«, u *Nuovo Dizionario di Teologia*, Edizioni Paoline, Torino 1982, str. 1198–1213.

tvi složeno. Hinduizam nije jedinstvena religija, već skup duhovnih struja, od kojih su neke religiozne, a druge bliže filozofiji. Hinduizam nije religija ni filozofija, već način života kojim se dolazi do spasenja, spasenjski put koji može, a i ne mora imati religijske elemente. Joga, naprimjer, nije religijski obilježena, ali se s teizmom može složiti. Ni budizam se ne smatra religijom, jer nema Boga u središtu, sve je usmjereno na čovjeka, koji svojim snagama, s pomoću meditacije, dolazi do spasenja, koje je u gašenju svih želja, čime se oslobađa od patnje⁵.

Kršćansku molitvu također uvjetuje struktura naše vjere, za koju je bitna Božja samoobjava, započeta povijesnim zbivanjima Izabranog Naroda, a dovršena utjelovljenjem Sina Božjega i njegovim navještenjem Evanđelja. Kršćanstvo nije plod ljudskog intelekta, već Božje nadnaravne Objave. U neizmjernej dobroti i milosrđu Bog se slobodno objavio čovjeku, iznio mu je istinu o sebi i o njemu te nakanu da ga učini sinom i sudionikom u svojoj božanskoj naravi. U Kristu je kršćanin sin Božji i Boga može zvati Ocem. U Kristu i po Kristu u Duhu Svetome može doći do Oca. U kršćaninu stvarno boravi Trojstvo.

Kršćanska je molitva suobličena tim istinama. Ona je čak nadnaravna i podrijetlom — potiče je, nadahnjuje i vodi Duh Sveti. Dapače, Bog je kršćaninu objavio da je sposoban moliti i da je to njegova najdublja mogućnost. Objavio mu je da ga kao osobu želi susresti u molitvi, uvjerio ga je da je to moguće te da On želi da ga susretne, uspostavimo vezu i dijalog s njime, kako bismo postali njegovi suradnici u povijesti i našem osobnom životu. U molitvi Bog kršćaninu povjerava zadatak te mu, usprkos njegovoj ograničenosti, daje hrabrost i snagu da ga ispuni.

Kršćanin živi u Kristu, participira na ljudsko-božanskom Kristovu bitku, u njegovu životu, smrti u uskrsnuću, njegovu sinovsku odnosu ljubavi i intimnosti s Ocem te može u Kristu Boga nazvati svojim Ocem. Kršćanska je molitva, nadalje, trinitarno-kristologijska, jer kršćanin molitvom ulazi u zajedništvo s Trojstvom, po Sinu pristupa Ocu u Duhu Svetome. Ona je susret, intimni razgovor s Trojstvom, što je cilj molitve. Kršćani mole po Kristu, u njemu i s njime, sudjeluju u molitvi kojom se on obraća Ocu. Kršćanska je molitva kristologijska, jer je upućena Kristu, koji je put k Ocu. Krist ne samo da moli u nama nego se mi molimo njemu, svome Otkupitelju. Kršćanin dolazi Bogu po Kristu. Kršćansku molitvu obilježava i eklezijalnost. Kršćanin je životno uključen u Crkvu, pa je i njegova molitva, iako osobna, uvijek molitva s Crkvom i nalazi svoj najuzvišeniji izraz u liturgijskoj molitvi, a vrhunac u euharistijskom slavlju. Na kraju valja napomenuti da kršćanska molitva nije samo uzdizanje duše k Bogu, već i nastojanje da se ostvare tri bogoslovne vrline: vjera, ufanje i ljubav.

5 »Preghiera cristiana e preghiere non cristiane«, u *La Civiltà Cattolica* od 3. ožujka 1990. br. 3353, god. 141, str. 417–427. (to je editorijal i nema autora, kao ni druga dva članka).

MOLITVA I METODE

Pitanje o načinu molitve bilo je u Crkvi uvijek živo, posebno pak danas zbog prodora istočnih meditacijskih tehnika, o kojima se izdaju knjige, priređuju tečajevi, kojima se prilagođuju duhovne vježbe. Usprkos pomodnom zanimanju za novo, ostaje činjenica da su istočne tehnike primljene sa zanimanjem u kršćanskoj sredini, sa stoljetnom kršćanskom molitvenom predajom.

Čime osvajaju i što je bit meditacijske tehnike joge i zena?

Iscrpno izlaganje zahtijevalo bi više prostora. No da bi se razumio dokument Kongregacije za nauk vjere, valja iznijeti bar bitne značajke tih metoda.

Zapadnjaci općenito jogu razumijevaju kao mnoštvo fizičkih vježbi i tjelesnih položaja koji stvaraju osjećaj blagostanja, unutarnjeg mira, pomažu da tijelo ostane mlado i u savršenu zdravlju. Istočni gurui shvatili su da zapadnjaci nisu skloni teškom i dugom nauku joge, no cijene tjelesno zdravlje i efikasnost. Zato su smislili vrstu joge za zapadnjake, zapravo pripralni dio joge, koji obuhvaća neke stavove i vježbe disanja, što je tek uvod u pravu i uzvišenu jogu, koja vodi u ekstazu i indijski je put spasenja od ponovnog rođenja u nekom novom bitku obilježenom boli i nestalnošću. Ta prava joga — yoga sutra — obuhvaća nauku i praksu, ne uči se iz knjiga, nego od iskusnog gurua. Polazište joj je uvjerenje da trpljenje, patnju uzrokuje nemir duha. Uklanja se neprestanom vježbom dok se duh ne umiri. Treba ga osloboditi nestalnosti, strasti, tako da i duh i razum postanu nepokretni. To se događa u osam etapa. Prve su dvije uvod u jogijsku askezu. Tako se u prvoj traži seksualna uzdržljivost, nenasilje, istinoljubivost, iskorjenjivanje škrtosti i krađe. Druga predviđa vegetarijanstvo, trajnu vedrinu, samosvladavanje, pokoru, podnošenje gladi i žeđi, zime i topline, vanjsku i unutarnju šutnju, proučavanje svetih zapisa. Moćna je pobožnost Bogu, ali nije nužna. Asketske vježbe u jogi teže samo uklanjanju zapreka, koje bi mogle smetati prakticiranju joge. Nakon što je kandidat svladao prve dvije etape, slijede ostale, a to je način sjedenja koji potiče na meditaciju i prikladan je za koncentraciju, uči se disanje, vježba koncentracija, smiruje duh sve od lišavanja od svake misli do imobilizacije u bezdanu svoje svijesti, do očišćenja duše, nepomične i neaktivne, oslobođene i nepodložne užitku i patnji, pa, prema tome, i potrebi da se ponovno utjelovi. No to je još uvijek svjesno stanje — nije zaustavljena svaka mentalna sposobnost. Duša nije posve slobodna, pa se mora prijeći u stanje u kojemu se intelekt dijeli od duše i vraća tijelu. Tada nastupa potpuna praznina, a samosvjesni »ja« postaje slobodan i neovisan. Odijeljen od svakog objekta, promatra samo sebe. Oslobođen od svih ograničenja pojavnog svijeta, od svih uvjetovanosti, duh ostvaruje samostalnost, iskonski identitet, u punini doživljava sam sebe i svoju identičnost s Apsolutnim, te konačno blista u svojem punom svjetlu.⁶

6 »Yoga e Zen possono aiutare la meditazione cristiana?«, u *La Civiltà Cattolica* od 7. travnja 1990, br. 3355, god. 141, str. 3–8

Zen je sedmi stupanj joge. Dok je jogi doktrinalni temelj hinduizam, zenu je to kinesko-japanski budizam. Zen obuhvaća tehniku disanja, tjelesni i mentalni stav. Uči se disanje na nos micanjem dijafragme; duboko i mirno, bez odmora od udisaja do izdisaja. Tjelesni stav je sjedenje na jastuku u položaju lotosova cvijeta, poluzatvorenih očiju, gledajući metar od sebe, s lijevom u desnoj ruci. Najvažniji je duševni stav, a taj je da se misli bez pojmova i misli, da se promišlja nemisao, meditira bez predmeta, odnosno da se isprazni od svake misli ni na što ne misleći, te da se tako zaustavi svaka izravna aktivnost subjekta koji meditira. »Ja« mora biti pasivan, ne pazeći ni na koju spontano probudenu misao. Zen to ostvaruje koncentracijskim vježbama, s pomoću kojih se od površnog »ja« dolazi do svojeg »ja« u punini, do svijesti o vlastitoj nadnaravnoj egzistenciji, do uvjerenja da je pravi »ja« dublji i drukčiji od onoga površno doživljenoga, koji nije jezgra naše osobnosti. To neposredno i intuitivno stanje ne razlikuje se od Apsolutnog i neosobnog u korijenu vlastitog bitka. U tom stanju doživljava se, u apsolutnoj praznini i odsutnosti svake misli, savršeno jedinstvo, identitet vlastitog »ja« s Apsolutnim.⁷

ISTOČNE MEDITACIJSKE TEHNIKE I KRŠĆANSKA MEDITACIJA

Iz dosad prikazanog može se vidjeti razlika u poimanju molitve i meditacije u kršćanstvu te jogi i zenu. U kršćanstvu je meditacija nastojanje da se razumom raščlani, misaono produbi od Boga objavljena istina u ozračju šutnje i sabranosti. Kršćanin meditira u Božjoj prisutnosti, on sluša Božju Riječ, a njegovo meditativno nastojanje završava razgovorom s Bogom, njegova je meditacija i molitva usmjerena na Trojstvenog Boga.⁸

Za jogu je i zen meditacija intenzivna i produžena koncentracija, okrenuta sebi, ona je uranjanje u sebe, prema osamljenoj unutrašnjosti, duhovno je ali nije vjersko i moralno iskustvo. Nastoji se postići apsolutna praznina misli, što je obratno od nastojanja kršćanske meditacije, koja se bavi Božjom riječi, da je usvoji i da njome prožme vlastitu misao. Kršćanska i orijentalna meditacija nisu samo različite, već su i oprečne stvarnosti. Kršćanskoj je meditaciji najvažnija Kristova osoba u svojoj ljudskoj prirodi. On je put doživljavanja Apsolutnoga, put do Božje prisutnosti. Mjerilo vrijednosti bilo kojeg oblika meditacije Kristovi su križ, smrt i uskrsnuće. Zbog svih tih razlika teško se može govoriti o »kršćanskoj jogi i zenu«. Joga i zen kao meditacijske tehnike nisu neutralne, nisu primjenjive u bilo kojoj religiji, već su vezane za filozofijske i religijske sustave iz kojih potječu i koji su ih izradili, dosljedni su sustavi misli i prakse, a njihovi pojedinačni dijelovi imaju svoje mjesto u općoj usmjerenosti prema cilju.

7 Nav. članak, str. 8-9

8 Ch. A. BERNARD, »Meditazione«, u *Nuovo Dizionario di spiritualità*, Edizioni Paoline, Torino 1982, str. 947-954

Naravno da se postavlja pitanje o tome, kako meditacijske tehnike koje teže izolaciji i potpunoj praznini mogu kršćaninu omogućiti dijalog s Ocem u Kristu, te sudioništvo u životu Presvetoga Trojstva. Nije li nepoznavanje i zanemarivanje kršćanske zapadne i istočne duhovnosti uzrokovalo to da se drugdje traži ono što postoji u kršćanstvu, a plod je molitve tolikih svetaca?

No ima vjernika koji su se nakon dugog i ozbiljnog prakticiranja joge i zena okoristili tim tehnikama u svom duhovnom životu i molitvi, naučivši se kontrolirati osjećaje, vladati sobom, postavši duhovno mirni i slobodni, popravivši sposobnost koncentracije, rada i intuicije⁹. U tome smislu isusovački časopis *Civiltà Cattolica* u svom uvodniku — osvrtu i komentaru dokumenta Kongregacije za nauk vjere — navodi da teologijski i duhovno izgrađene te psihički zdrave osobe mogu od istočnih meditacijskih metoda prihvatiti ono što je pozitivno¹⁰. Tim se tehnikama mogu okoristiti kršćani indijske i istočne kulture, za koje je takva vrsta meditacije dio svakodnevnog života, pa im one mogu pomoći da mole kao Indijci i Japanci¹¹. Ostaje pak pitanje o tome kako da se osobe zapadne kulture okoriste meditacijskim metodama i tehnikama koje se nadahnjuju na filozofijskim i antropologijskim poimanjima suprotnim zapadnima. Budući da zapadnjacima te tehnike nisu prirodne, zahtijevaju mnogo vremena i energije da ih nauče¹².

Ipak časopis *Civiltà Cattolica*, u skladu s dokumentom Kongregacije za nauk vjere, ne isključuje mogućnost da teologijski izgrađene i psihički čvrste osobe pod vodstvom kršćanskih duhovnih vođa, a ne indijskih »guru« i japanskih »roshija«, mogu s fizičkom i psihičkom korišću prakticirati neke vježbe. Joga i zen nisu za one koji traže tek neku novost, nisu teologijski obrazovani i psihički uravnoteženi. Takvim osobama te vježbe mogu više štetiti nego koristiti, mogu se u njih zaljubiti, pripisati im nepogrešivu djelotvornost i zanemariti jednostavnu kršćansku molitvu, živeći u uvjerenju da je riječ o kršćanskom molitvenom doživljaju. Napose mlade treba upozoriti na to da je taj put težak, čak opasan, da mogu izgubiti vjeru ili se udaljiti od Krista i Crkve ako pravo ne poznaju kršćanstvo¹³.

Kršćanski poznavaoци joge i zena upozoravaju na mnogo opasnosti. Najprije smatraju da kraljevska, uzvišena joga, u cijelosti nije spojiva s biti kršćanstva, da je protivna iskustvu svetaca, da ne može postati kršćanska, iako se kršćanstvo može poslužiti nekim njezinim elementima, uz uvjet da se ne pretjeruje i da se od njih ne naprave tehnike »mističnog traženja Boga«¹⁴. Postoji međutim opasnost od toga da se sva pozornost usredotoči na te tehnike, da se zanemari razgovor s Bogom, da metode postanu cilj, a ne sredstvo za dublju molitvu. Može se dogoditi da se molitelj nadvije nad

9 »Yoga e Zen possono aiutare la meditazione cristiana?«, u *La Civiltà Cattolica*, od 7. travnja 1990, br. 3355, god. 141, str. 11

10 Isto, str. 12

11 Isto, str. 11

12 Isto, str. 12

13 Isto, str. 12

14 Isto, str.13

vlastiti ja, svoju osobu, tijelo, da se zadovolji ispunjavanjem tjelesnih i duševnih vježbi, uvjeren da njihovo uspješno ispunjavanje znači napredak duha molitve. Veći unutarnji mir i sabranost — rezultat ustrajnog vježbanja — mogu se pobrkati s nadnaravnim posvetnim djelovanjem molitve, koja se uglavnom iskustveno ne može doživjeti. Može se pričinjati da se bolje moli, jer se uz pomoć tehnika djelotvorno uspijevaju kontrolirati misli i osjećaji, smanjiti rastresenost¹⁵.

Vrijednost pak kršćanske molitve ne ovisi o koncentraciji i snazi pažnje, već o vjeri i ljubavi. Što je veća vjera, to je jača ljubav prema Gospodinu i žarča želja za njime, a molitva je dublja. Vjera i ljubav pak darovi su Duha Svetoga, koje ne može podariti i proizvesti nijedna ljudska tehnika. Ljudskim se nastojanjem može stvoriti raspoloženje, otvorenost za te darove. Za jogu i zen meditacijske su tehnike nužne, bez njih se ne postiže cilj. Ako se ustrajno i ispravno prakticiraju, sigurno vode vrhuncu meditacije. U kršćanstvu su meditacijske metode i načini korisni u početku, da pomognu i podrže molitveno nastojanje, ali po sebi nisu apsolutno potrebne, jer Bog kršćaninu može pomoći izravno, mimo svih tehnika. Kršćanska molitva s vremenom postaje jednostavna, gubi sve što je zamršeno i umjetno, postaje usredotočenost na Boga i šutnja prožeta kajanjem. Zato eventualna pomoć istočnih meditacijskih tehnika može biti uvrštena samo u red sredstava, a ne smije postati cilj, koji je za kršćane u sjedinjenju s Bogom. Dok meditacijske tehnike joga i zena nužno vode cilju, kršćanstvo ne posjeduje nikakvu tehniku koja bi sigurno dovela do mističnog doživljaja Trojstvenog Boga. Joga i zen pružaju doživljaj »prirodne mistike«, kako bi se mogla nazvati njihova najviša stanja »samadhi« i »satori«. Kršćanstvo je mistično iskustvo nadnaravno, Božji je dar, koji se ničim ne može u sebi uzrokovati ni spriječiti. Kršćanstvo nema tehnike koja bi sigurno i nužno uzrokovala mistično sjedinjenje s Bogom. Dar mističnog sjedinjenja može se samo primiti. To je bitna razlika između kršćanskog poimanja molitve i shvaćanja joga i zena. U njihovom meditacijskom sustavu čovjek se sam spasava svojim nastojanjem. U kršćanstvu Bog spasava čovjeka svojom milošću¹⁶.

KRŠĆANSKI PUT SJEDINJENJA S BOGOM

Kršćanskoj je molitvi cilj sjedinjenje u vjeri i ljubavi s Ocem po Sinu u Duhu Svetome. Za tim ciljem kretala su se molitvena nastojanja kršćanskih vjernika i svetaca u ovih dvadeset stoljeća kršćanstva. U prvoj Crkvi Isus je srce molitve, njegov primjer i riječi put su sjedinjenja s Bogom. Prvi su kršćani vidjeli, a Evanđelja su zabilježila, kako je Isus molio. Najčešće je odlazio na osamljena mjesta, molio je u tišini noći, učio da se moli u

¹⁵ Isto, str. 13

¹⁶ Isto, str. 13–15

tajnosti, s malo riječi. Nije ostavio upute o položaju tijela. Sam je međutim klečao, molio prostrt na zemlji, uzdisao je oči k nebu. Molio je posvuda i preporučio pouzdanje u Očevu dobrotu, ustrajnost u molitvi, poniznost, prianjanje uz Očevu volju, opraštanje uvreda i mir s braćom.

Naslijedu židovske molitve prva Crkva pridružuje svijest o novosti kršćanstva, pa se prvi kršćani ne mole ni u Hramu ni u sinagogama, već u Crkvi, tom skupu vjernika koji su Tijelo Kristovo. Molitva nije vezana za vrijeme, nego vjernici stalno hvale Boga i velika je molitvena raznolikost. Postoje zajednička molitva, hvalnice, pjesme, psalmi, himni, karizmatička molitva, ispovijed grijeha, pokornička molitva. Moli se radosno s malo riječi u poletu ljubavi. Iako je ostala na tragu što ga joj svojim ovozemaljskim životom odrediše Isus i najstarija crkvena predaja, kršćanska se molitva stoljećima razvijala i poprimila nove oblike.

Crkveni su Oci bili učitelji molitve i o njoj su pisali. Za njih je molitva boravljenje s Bogom, razgovor s Trojstvom. Molitva i rad su povezani: kršćanin moli da dobro živi, dobro živi da dobro moli. Vrlo se brzo pred vjernike postavio problem: kako ispuniti Isusov poziv na neprestanu molitvu? Cenobiti su ga riješili životom u pustinji, šutnjom, samoćom, ručnim radom, čitanjem, meditacijom, neprestanom budnošću u usmjerenosti prema Bogu i stalnim izgovaranjem Kristova imena. Tako je u istočnoj monaškoj predaji nastala neprestana zazivna molitva: »Gospodine Isuse Kriste, Sine Božji, smiluj mi se.« Zapadni su kršćani problem u vezi s neprestanom molitvom riješili tako da su djelovanje pretvorili u hvalu Bogu, nastojeći Boga hvaliti cijelim životom, dobrim djelima, ispunjavanjem volje Božje, uvjereni da je molitva neprestana ako je ljubav stalna.

U zapadnoj se monaškoj predaji put sjedinjenja s Bogom ostvaruje čitanjem Sv. pisma i djela Crkvenih Otaca, meditacijom, usmenom molitvom i kontemplacijom. Uvjet je za molitvu odricanje od sebičnosti, poniznost u svijesti o vlastitoj grešnosti. Pojavom i širenjem redovničkih zajednica apostolskog života, dominikanaca i franjevac, nastali su novi oblici molitve, manje vezani za monaški način života. Dominikanski red obogatilo je molitvu intelektualnim, a franjevački osjećajnim sadržajem. U drugom kršćanskom tisućljeću sve je veću važnost dobivala individualna mentalna molitva, postupno sve više usmjerena prema Isusovoj osobi u Euharistiji; postala je promatranje Kristovih otajstava, rođenja, života i muke, a molitelju se preporučivalo da gleda, sluša i služi Isusu. Pokoncilsko vrijeme naglasilo je važnost i ulogu liturgijske molitve, s kojom je osobna molitva duboko povezana.

Kršćanska se molitva dakle hrani i nadahnjuje Sv. pismom, očekivanje je Gospodina, izražava se razgovorom s prisutnim Bogom, koji poziva, a čovjek odgovara, Bog ljubi, a čovjek uzvraća. Obilježja kršćanske molitve nisu mnoštvo riječi, uzvišene misli i spoznaje, profinjenost meditacijske tehnike, subina »praznine«, jačina koncentracije i budnosti koje se uspijevaju ostvariti. Kršćanska molitva, kakva je došla do nas nakon dvadeset stoljeća molitvene predaje, traži dubinu vjere i ovisi o njoj, o snazi ufanja

i žaru ljubavi. Kršćanski »najbolje« moli onaj tko mnogo vjeruje, nada se i ljubi. Valja još dodati da molitva bez Krista i bez njegove prisutnosti nije kršćanska, jer je on živ i među nama za stolom Riječi i Euharistije. Zato je slavljenje Riječi i Euharistije vrhunac kršćanske molitve, kršćanskog puta sjedinjenja s Bogom¹⁷.

Nadalje je kršćanska molitva odgovor na Božji poziv. Isus je Očev poziv neotkupljenim ljudima. No on je i odgovor na taj poziv u ime čovječanstva, izražen u poslušnosti Ocu, njegovoj volji. Tako je Isus otvorio put k Ocu. Otkriva nam ga u Očenašu, koji sadrži sve stupnjeve kršćanske molitve: očitovanje Očeve slave, želju da dode Božje kraljevstvo, da se ostvaruje Božja volja, opraštanje grijeha, molba da budemo očuvani od teške kušnje i da imamo kruh svagdašnji. Krist se obraća Ocu za ljude. Zato i mi moramo moliti za bližnje — molitva mora biti usmjerena, okrenuta bližnjemu. Mora voditi kontemplaciji Boga, ali i radu za ljude, za njihovo spasenje evangeliziranjem, pomažući potrebne, jer se u kršćanstvu sjedinjenje s Bogom pretvara u ljubav prema ljudima. Kristova braća, naši bližnji, potrebni i siromašni, put su sjedinjenja s Bogom.

ZNAČAJKE I PERSPEKTIVA DOKUMENTA

Pismo biskupima Katoličke crkve o nekim vidicima kršćanske meditacije pruža sigurne doktrinarne i pastoralne kriterije za molitveni odgoj u svjetlu Objave i crkvene predaje, prikazuje dijalošku, osobnu i komunitarnu prirodu kršćanske meditacije, koja zazire od neosobnih tehnika usredotočenih na vlastiti »ja«. Ciljevi istočnih meditacijskih tehnika — duševna praznina, identifikacija s Apsolutnim — nemaju smisla u kršćanstvu. Kršćanskoj je meditaciji svrha da se molitelj otvori Bogu i bližnjemu. Kršćanin je i u najvišim stupnjevima molitve stvor pa se kao osoba ne može izgubiti, ne može biti apsorbiran niti nestati u božanskom. Kršćanska meditacija nije neosobno uranjanje u božansko ozračje, u bezdan bez lika i oblika. Ona vodi nepodjeljivoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Istočne meditacijske tehnike usmjeravaju molitelja njegovu vlastitom »ja«; umjesto otvorenosti Bogu nude mu jednostrano, egoistično i utilitaristično nadvijanje nad vlastitu intimu i privatnost, pružaju bijeg u ugodne doživljaje i osjećaje. Tako te tehnike postaju bježanje od osobnog susreta s Bogom; nisu put k Bogu, već prigoda za lutanje i gubljenje u pogrešnim oblicima molitve.

U dokumentu je naglašeno da je molitva čin vjere te da je bez nje slijepa. Molitva zatim zahtijeva svladavanje samoga sebe, ljubav prema bližnjemu. Ima društvenu protegu. Kršćanin ne može živjeti u nirvani, poluprisutan i otuđen u svijetu koji razdiru toliki problemi, dalek svojoj sredini i ljudima

¹⁷ »La via cristiana dell' unione con Dio«, u *La Civiltà Cattolica*, od 17. ožujka 1990, god. 141, br. 3354, str. 521–532

oko sebe, ugodno zaklonjen u vlastitu meditacijsku tehniku. Kršćanstvu trebaju praktični ljudi, vjernici koji čvrsto stoje na zemlji, pogleda i srca usmjerenih prema Bogu, potrebni su milosrdni Samaritanci, koji neće zaobići bijedu i ići dalje kad je opaze, nego će je vidjeti, sažaliti se i »iskazati milosrđe«¹⁸. Istočne religije i njihove meditacijske tehnike zaziru od kretanja i aktivnosti. Kršćanska molitva pak postaje autentična ako se ostvaruje radom za bližnje. Ljubav prema Bogu i bližnjemu mjerila su njezine vrijednosti.

Kršćanin je, nadalje, član i ud Crkve, pa ne prima prosvjetljenje u nekoj odijeljenoj savršenosti. Osim toga, ne postoji prosvjetljenje koje bi istine vjere učinilo prevladanim, suvišnim. Kršćanska je meditacija vezana za povijest spasenja, pretpostavlja zajedništvo s Kristom po krštenju i Euharistiji.

Molitva je i svojevrsno svjedočanstvo čovjekove slobode. Ako želi, čovjek može u svojem životu dati prostor Bogu. Dokument napominje da je molitva polet slobode u susretu s Bogom, susret Božje slobode s čovjekovom, koju je Bog stvorio i poziva je.

Pismo biskupima Katoličke crkve o nekim vidicima kršćanske meditacije poštuje ozračje dijaloga među religijama, ne zatvara vrata istočnim kulturama. No brine ga sinkretizam pa preporučuje da se dobro prosude sadržaji i metode istočnih meditacijskih sustava¹⁹. Upozorava nas pak da ne preziremo meditacijske upute istočnih molitvenih načina²⁰. One bi mogle biti korisne kršćanskoj molitvi ako se usklade s njezinom strukturom, njezinim personalističkim karakterom, povijesnom i socijalnom protegom, usmjerenošću prema ljubavi i radu za bližnje²¹. Dokument dopušta da se prakticiraju vježbe koje pripremaju na molitvu i pomažu da se postigne unutarnja tišina, sabranost pred Bogom. Ne žele međutim da se vjernici zavaravaju, da se jednostavnim prihvaćanjem istočnih meditacijskih metoda obnavlja kršćanska molitva.

Istočne su meditacijske tehnike probudile zanimanje za molitvu, meditaciju, mistiku i općenito za sveto, za duhovno oslobađanje čovjeka i iskustveno doživljavanje nadnaravne stvarnosti. Kršćani pak treba da budu svjesni važnosti molitve, da nadograđuju ono što im je ostavila dvotisućljetna tradicija, te da to svoje blago učine dostupno mladima, laicima i drugim sredinama koje žedaju za pravom molitvom i meditacijom.

Pismo biskupima upozorilo je na prodor i širenje istočnih meditacijskih tehnika na Zapadu, na mogućnost da se zbog njih zanemare kršćanska molitvena tradicija i originalni put sjedinjenja s Bogom, koji je kršćanima svojim životom, smrću i uskrsnućem zacrtao Isus Krist. Dokument ne

18 Lk 10, 29–37

19 CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, *Lettera ai vescovi della Chiesa Cattolica su alcuni aspetti della meditazione cristiana*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1989, III, 12, str. 11–12

20 Navedeni dokument, IV, 16, str. 15

21 Navedeni dokument, VI, 26–28, str. 21–23

zatvara vrata nijednoj kulturi, već traži da se prosudi što se može odnosno ne može spojiti s kršćanskim poimanjem molitve, koja se nadahnjuje vjekom, a izražava ljubavlju prema Bogu i ljudima.

CHRISTIAN PRAYER

Summary

This is a review and analysis of the response to the document which the Congregation for Scientific Belief issued on October 15, 1989: "Letter to the Bishops of the Catholic Churches on Several Aspects of Christian Meditation". A summary of this document is presented by chapters and attention is given to problems mentioned: the spread of eastern meditative techniques, the potential for the neglect of Christian prayer traditions and union with God through the paschal mystery of Christ. The significance of Christian prayer is compared with the meditative systems of yoga and zen.